

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת תצוה ה' אדר תשע"ח,
מסכת יבמות דף סב: סג:

דיוני הלכה אקטואליים בסוגיות הנלמדות,
לעורר לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים
הלכה למעשה.

גליון נושא:

'גיל הנישואין'

פנינים

חרם ירושלים

לפני יותר ממאתיים וחמישים שנה (שנת תקט)
נקבע בירושלים כי עד ר"ח אלול באותה שנה מוטל
על בחורי ירושלים מגיל 20 עד גיל 60, או להתארס
או לעזוב את העיר. על כך חתמו גדולי ירושלים
הספרדים, וביניהם כמה מראשי ישיבת המקובלים
בית אל, אביו של החיד"א, ובעל מחבר ספר גט
מקושר, ועוד רבנים.

בתקנה זו באו לחדש תקנה קדומה העשויה בכל
תוקף, שלא ידור בעיר הקודש ירושלים רווק השרוי
בלא אשה. גם מתואר שם המצב בתקופה זו כי רבים
בה הרווקים, ועל כן לא יורשו לדור בירושלים.
וסיום לשון המכתב, כי 'הרשות נתונה לעיני העדה
פקידי ירושלים לכל העובר על דברים אלה לגרשו
מהארץ ולרדוף אותו בכל חרמה בכל מאמצי כוחם,
כפי ראות עד מקום שידם מגעת'.

הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל ביטל את החרם במושב
בית דין מיוחד, יחד עם הג"ר יהודה צדקה זצ"ל,
והג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל והסכימו פה אחד
במותב תלתא כחדא בביטול ההסכמה הנ"ל (שו"ת
יביע אומר חלק ז יורה דעה סימן יד).

קדושה וטהרה

בדרך צחות מסופר, על כ"ק האדמו"ר הבית
ישראל מגור זיע"א (היארציט המ"א, חל בשבת
שעברה ב' אדר), שאל ראש ישיבה, מדוע אתם לא
מקפידים לקיים בן שמונה עשרה לחופה, השיב לו
הראש ישיבה 'אצלנו מאריכים בשמונה עשרה' השיב
לו האדמו"ר 'אם מאריכים בשמונה עשרה, מפסידים
את הקדושה', ובסוף 'מודים'. השיב לו על כך הראש
ישיבה, אם מאריכים ב'פתח ליבי בתורתך', לא
מפסידים קדושה. ❖

נישואין בגיל הבחרות

גיל י"ב י"ג: מבואר בגמ' (יבמות סב:) המשיא בנו ובנותיו סמוך לפרקן, עליו הכתוב אומר (איוב ה, כד) וַיִּדְעַתְּ כִּי שְׁלוֹם אָהְלֶךָ.

לדעת רש"י ותוס' (סנהדרין דף עו: יבמות צו: ד"ה נשא) המצוה להשיא אשה לבנו קטן 'סמוך לפרקן', פירושו שנה או חצי שנה לפני גיל י"ג. אולם לדעת הרמב"ם (איסורי ביאה פרק כא הלכה כה), הטור והשו"ע (אבהע"ז סימן א) המצוה בגיל י"ג.

גיל י"ד - ט"ז: מבואר בגמ' (קידושין כט:) אמר רב חסדא, הסיבה שהיצר הרע מתגרה בי פחות מחברי, כי נשאתי אשה בגיל ט"ז, ואם הייתי נושא בגיל י"ד הייתי מתגרה בשטן ואומר לו חץ בעיניך, ולא הייתי חושש שיחטיאני.

גיל כ': מבואר שם בקידושין, שאדם שאינו נושא אשה לפני שנת העשרים, כל ימיו בהרהור עבירה. טעם הדבר מסביר המקנה, 'דכיון דעבר עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר'. עד כ' שנה ממתין הקב"ה לאדם שישא אשה, כיון שהגיע כ' ולא נשא, אומר 'תיפח אש בעצמותיו, ותייבש את לחלוחיתם'. (מכאן המושג, כבר הגיע ל'תיפח'). וכתב המאירי לעולם יישא אשה בבחרותו, שלא יתרגל לחשוב הרהורים רעים. שאם יתרגל, גם אחרי הנישואין לא בטוח שינצל מהם. ועיקר הזמן מגיל י"ד ואילך.

גיל כ"ב - כ"ד: עוד מבואר בגמ' (קדושין דף ל), כל זמן שידך תקיפה על בנך, משש עשרה עד עשרים ושתים. ויש אומרים משמונה עשרה עד עשרים וארבע. לדעת רוב הראשונים וכן

נוקט רש"י כפירושו השני, שמדובר על חינוך בנו לתורה. אולם לדעת הים של שלמה (סימן נז) ורש"י בפירוש הראשון, מדובר על זמן הנישואין. וסיים הים של שלמה, אם כן יוצא שהשיעור המאוחר ביותר שקיים, הוא בגיל כ"ד שנה.

1. בן שמונה עשרה לחופה

גיל י"ח: מועד ברור לנישואין מפורש במשנה (אבות פרק ה משנה כא), 'בן שמונה עשרה לחופה'. כך נפסק ברמב"ם (אישות פרק טו הלכה ב, איסורי ביאה פרק כא הלכה כה), בטור ובשו"ע (אבן העזר סימן א סעיף ג-ד), מצוה על כל אדם לישא אשה בן י"ח. המקדים לישא בן י"ג מצוה מן המובחר. ובשום אופן לא יאחר מגיל עשרים, עבר עשרים ולא נשא אשה, ביטל מצות עשה של פרו ורבו, ובית דין כופין אותו לישא אשה.

רמז נאה על גיל י"ח, כותב במרכבת המשנה (בפרושו על מסכת אבות) והוא (גימטריא י"ח), אשה בבתוליה יקח (ויקרא כא, יג). והסתפק הב"ח (אבה"ע"ז סימן א סעיף ג ד"ה ומצוה) האם הכוונה תחילת י"ח, או סוף י"ח. אכן המגיד משנה מסיק; בן י"ז, תחילת י"ח. [ידוע התמיהה, הרי בן י"ג למצוות שכתוב בתחילת המשנה, ודאי שהכוונה בן י"ג ויום אחד, ולא משנכנס לשנת הי"ג, ומנלן שבן י"ח לחופה פירושו משנכנס לשנת הי"ח?]

מקור מרתק לגיל י"ז לחופה, הביא הג"ר אליהו דיסקין שליט"א (נחל אליהו פרשת ויגש). כתוב בפסוק (בראשית מו, כא) וּבְנֵי בְנִימֵן בָּלַע וּבְכֹר וְאֶשְׁבֵּל גָּרָא וְנַעֲמָן אַחִי וְרֹאשׁ מִפִּי וְחָפִים וְאָרְדָּ: ופירש רש"י (בראשית מג, ל) כולם על שם הצרות שאירעו לאחי יוסף, חופים שלא ראה חופתי ולא ראיתי חופתי, וכו'. אולם בתרגום יונתן בן עוזיאל פירש 'חופים' בזמן שיוסף פרש ממני, היה בן שמונה עשרה שנה וראוי לחופה. והרי מקרא מלא דיבר הכתוב (בראשית לז, ב) יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעָה עָשָׂר שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת אָחָיו בְּצֹאן, ובהכרח שסובר התרגום יונתן שמתחילת י"ז ראוי לחופה.

בפועל, אין נושאים אשה בגיל י"ג, משני טעמים. א. הברכי יוסף (אבן העזר סימן א ס"ק ז) בשם צוואת רבינו יונה חסיד, שבדורות אלו נחלשו הטבעים והשתנו הדורות, ואין להקדים לישא בגיל י"ג. וכן מבואר ברדב"ז (טעמי המצוות מצוה קכה) וערוך השולחן (שם סעיף יא), שדורותינו חלשים, ועדיין אי אפשר כל כך להוליד בגיל זה.

ב. החלקת מחוקק (אבן העזר סימן א ס"ק ב), והבית שמואל (אבן העזר סימן א ס"ק ג), והחכמת אדם (הלכות אישות כלל קכג סעיף ד), כתבו, למרות שבכל המצוות מתחייב האדם מגיל י"ג, מצוות פרו ורבו אינו מתחייב קודם י"ח, כי צריך ללמוד לפני שישא אשה, וזמן למוד גמרא מתחיל בגיל חמש עשרה ולפני גיל שמונה עשרה לא מספיק ללמוד מה שצריך. (הטעם הראשון של שינוי הטבעים, שייך גם באדם שאינו עוסק בתורה. אך הטעם השני, נאמר רק בלומדי התורה).

2. נפשו חשקה בתורה

שתי דינים: שני דינים יש בחיוב הנישואין; א. מצות פריה ורביה, שחיובו חל בגיל י"ח, ומבואר ברמב"ם (אישות פרק טו הלכה טז), למרות שכבר קיים מצות פריה ורביה בבן ובת - מצוה מדברי סופרים לפרות ולרבות כפי כוחו, שכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו בנה עולם. ב. מבואר בגמ' (יבמות דף סא:) אסור לעמוד בלא אשה, שנאמר: לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ (בראשית ב, יח). וכן כתב הרמב"ם (שם), מצות חכמים שלא ישב בלא אשה, שלא יבוא לידי הרהור.

עסק התורה דוחה מצות פריה ורביה בשני אופנים, האופן הראשון, נאמר בבן עזאי שלא נשא אשה כל ימיו, וכתב השולחן ערוך (סימן א סעיף ד) שלא מצינו כן אלא במי שחשקה נפשו בתורה, כבן עזאי תמיד, ונדבק בה כל ימיו. האופן השני, דחיה לזמן, עד שיגמור לימודו מדין 'עוסק במצוה', כפי שנפסק ברמב"ם ובשו"ע. אמנם אם יצרו מתגבר עליו, אינו נדחה מפני תלמוד תורה. וכתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ג' סימן קעג אות ג), ובספר בירור הלכה (אבה"ע סימן א), דפשיטא שהרהורי עבירה הם בכלל כוונת הרמב"ם שאם יצרו מתגבר עליו חייב לינשא מיד, דהרהורי עבירה קשים מעבירה.

האופן הראשון מפורש בגמ' (יבמות סג:), בן עזאי לא נשא אשה כל ימיו, שאלוהו חבריו, שהוא 'נאה דורש ואין נאה מקיים', בן עזאי אומר, כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים

וממעט הדמות, שנאמר (בראשית ט ו) שִׁפָּךְ דָם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ ונסמך לו (פסוק ז) וְאַתָּם פָּרוּ וּרְבוּ. השיב להן, 'ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים'.

האופן השני מפורש בגמ' (קידושין דף כט:), קודם ילמד תורה ואחר כך ישא אשה, משום ש'ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה'? ואם אינו יכול בלי אשה, ישא אשה ואחר כך ילמד תורה. למסקנא מחלקת הגמ', 'הא לן והא להו', שתלוי האם טרוד בפרנסתו. לפירוש רש"י (ד"ה הא לן) בני בבל אין טרודים בפרנסה וינשאו קודם הלימוד, ובני ארץ ישראל טרודים בפרנסה וילמדו קודם. לפירוש תוס' (ד"ה הא לן) הוא להיפך.

פירוש מעניין כותב הריטב"א (קידושין כט:), בשם יש מפרשים (ודוחה את דבריהם), נשות בני בבל היו עמלות וטורחות אחר מזונות, ולכן ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה. אבל נשות בני ארץ ישראל היו מעוננות, ובעליהם צריכים לטרוח אחר מזונותיהם, ולכן ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה. כך כותב היש"ש (קידושין א נז), אבל הבחורים שלנו שאין צרכי הבית מוטלת עליהם, פשיטא שישאו אשה וילמדו תורה בטהרה. לפי שיטה זו אם יש לאשה עבודה מסודרת, והבעל לא צריך לדאוג לפרנסה, אין היתר להתאחר (מ.ל.).

דחיה לזמן: שני הדינים נפסקו ברמב"ם (הלכות אישות פרק טו הלכה ב-ג, הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ה) ובשו"ע (אבהע"ז סימן א סעיף ג-ד), מי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי תמיד ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה, אין בידו עוון, בתנאי שלא יהא יצרו מתגבר עליו. העוסק וטורח בתורה וטרוד בה, וירא לישא אשה שמא יבטל מן התורה מחמת הפרנסה, מותר להתאחר כי 'העוסק במצוה פטור מן המצוה', וכל שכן בתלמוד תורה.

לדעת הרמב"ם והשו"ע אין קיצבה של זמן מסוים בהיתר דחיית הנישואין. אולם לדעת הרא"ש (קידושין פרק א סימן מב) הובא בבית שמואל (ס"ק ה), לא יתכן שאין לדבר קצבה, ויתבטל מפריה ורביה כל ימיו, שלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה, ומסיים הרא"ש - ואיני יודע כמה זמן להקציב ללימוד זה.

עוסק במצוה: תמה בקובץ שעורים (חלק ב סימן יט) איך שייך לדחות את מועד הנישואין מדין 'עוסק במצוה', הרי מצות פריה ורביה אי אפשר לקיימה על ידי אחרים, ומפורש בגמ' (מועד קטן דף ט), כל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, לא נאמר בה 'עוסק במצוה פטור מן המצוה'. ותירץ, שכיון שרק מאחר את המצוה ולא מבטלה לגמרי, ואפשר לקיימה בעצמו לאחר זמן, ממילא לא פקעה ממנו מצות ת"ת, וכיון דחיוב הת"ת מוטל עליו, ממילא הוא פטור מן המצוה.

עוד תירץ הגר"ז (שולחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה פרק ג סעיף א, ובקונטרס אחרון פרק ג הערה א), באמת מצות פרו ורבו דינה כמצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, ודוחה תלמוד תורה כשמפסיק מהלימוד לזמן קצר וחוזר לתלמודו. אבל, עול הפרנסה וריחים על צווארו הוא ביטול תמידי מהתורה, ויתכן שישכח הרבה מתורתו כשלא יהא לו זמן לחזור על לימודו כראוי, אין מצות ידיעת התורה נדחית מפני מצות פרו ורבו, אף שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים. ולכן מסיק, כל מי שדעתו וזכרונו יפה ללמוד ולזכור כל התורה, לא ישא אשה עד שילמד תחילה כל התורה שבעל פה. ואם ישא אשה תחילה ימנע מעסק התורה. שכן

ומוסיף, בימי חז"ל למדנו עם הנערים, 5 שנים משנה (מגיל 10 עד גיל 15), 5 שנים תלמוד (מגיל 15 עד גיל 20), ונשאו אשה עד גיל 20, ותחילת זמנה מגיל 18 כי גם אחרי הנישואין יוכל ללמוד 2-3 שנים בלי טרדה גדולה, בטרם יוליד בנים הרבה. וציטט את הפירוש הראשון ברש"י והרע"ב (אבות סוף פרק ה), בן עשרים לרדוף, פירוש לרדוף אחר מזונותיו.

3. מנהג ישראל תורה...

לפני 20 בקרב קהילות בני ירושלים, ובקהילות החסידים, וחלק ניכר מקהילות הספרדים, המנהג מקדמת דנא לישא אשה קודם גיל 20. וידוע מה שרשם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל בצואתו לבניו (שאף נכתב על המציבה), שישאו את בניהם קודם גיל כ'.

וכן דעת החזו"א (אבן העזר סימן קמח הערות על מסכת קידושין דף כט: ד"ה שם בגמ', וראה קובץ אגרות חזו"א סימן קלה) שאין היתר להתאחר יותר מגיל 20, אף שבבבל הקדימו תלמוד תורה לנשיאת אשה, כי הרי מפורש בגמ' שאם אי אפשר בלי אשה ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה, ויותר מגיל עשרים חשיב אי אפשר שכן 'כל ימיו בהרהור', ומסיים שצריך עיון בפוסקים. והוסיף החזו"א באגרת, ויש מאחרין מפני עסק התורה אבל אין דרך זו רק ליחידים. ובשו"ת פאת שדך (א קמט י) בשם החזו"א, שבזמן הזה אין אחד שיאמר שאין יצרו מתגבר עליו.

מסופר בספר מעשה איש (חלק ב עמוד רו), אדם אחד ניסה לומר לפני החזו"א שכל מה שאמרו חז"ל בן שמונה עשרה לחופה היה רק בזמנם, אבל כיום בחור לא מוכן לנישואין עד גיל מאוחר יותר. מחה בו החזו"א וענה, וכי תאמר כך גם כלפי תחילת המשנה בן שלוש עשרה למצוות, שרק בזמנם אבל כיום חייבים במצוות בגיל מאוחר יותר? ובהכרח קביעות זמן של חז"ל הוא הזמן המדויק.

כך גם כותב כ"ק האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל (שו"ת דברי יציב אבהע"ז ג), שאחרי גיל כ' הוא בגדר 'לא אפשר', וההיתר להשתהות הוא רק מגיל 17 עד גיל 20. וכתב בספר מצהלות חתנים בשם הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל שהורה למעשה להינשא קודם גיל 20, ולכתחילה כמה שיותר סמוך לגיל י"ח. פעם נכנס אליו בחור בן 17 עם ספר שחיבר, אמר לו הסטייפלער 'עכשיו חתונה', כי אם הוא לומד טוב, יכול ללמוד גם אחרי החתונה. וכן מורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א, ויש מנכדיו שנישאים בגיל 17 כמפורש ברמב"ם ובשו"ע שצריך להנשא בתחילת י"ח (מ.א.).

בירור כל הדעות בעניין גיל הנישואין בדורנו, מופיע בספר הנפלא הגיע זמן, מאת הג"ר עבוד אליהו שליט"א.

אחרי 20 אמנם, המנהג הרווח ברוב עולם הישיבות בני התורה, שבחור שיושב ולומד אין צריך להינשא קודם גיל 20, כדי שהבחור יספיק ללמוד ולדעת, ויעבור בישיבה גדולה לפחות 'מחזור' של כל המסכתות הישיבתיות, וירכוש ידיעה בסיסית ביסודות הנלמדים ויצמח לגדול בתורה. ומצינו מגדולי ישראל, שהורו לבחורי הישיבות הקדושות השקועים בתורה שיכולים להתאחר, בתנאי שאין יצרו תוקפו כמבואר בשו"ע, בשיעורים דלהלן.

יש מגדולי המשגיחים שמסבירים, שאברך שיש לו עול אשה ופרנסה, אין לימודו דומה ללימוד לפני החתונה. וכבר דן בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן מב), הביאו הגרע"א (בהגהותיו על השו"ע סימן א ס"ק ג), שאם רוצה ללמוד בבית רבו, יכול להתאחר כדי שילמד תורה בבית רבו, והניח בצ"ע. לפי צד זה, בחור שלומד בישיבה ולא יוכל 'לעשות שטייגען' כל כך אחרי החתונה ב'כולל', רשאי להתעכב.

מאידיך יש טוענים שיש היום 'כוללים' חשובים עם מלגה מכובדת, ומי שרוצה ללמוד יכול ללמוד גם אחרי החתונה, ואדרבה הרבה אברכים מעידים שהם לומדים יותר טוב אחרי החתונה, מאשר לפני החתונה. ולשיטתם אין היתר לדחות את הנישואין.

גיל 21 אמר הג"ר יצחק ירוחם ברודיאנסקי שליט"א המשגיח בישיבת קול תורה, שחתנו הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל היה מורה, לא לפני גיל 21. ביטוי מעניין נשמע מפי המשגיח הג"ר דב יפה זצ"ל, שיש בנדון גיל הנישואין מחלוקת בין הפוסקים לראשי הישיבות, ואמר בשם הרב שך שהזמן הוא בגיל 22, וסיים רבי דב בשם הרב שך - לא להינשא פחות מגיל 21, כי לפני זה אי אפשר עדיין לנהל משפחה (א.א.). ראה בקונטרס בנין עד עד (עמוד 15), שהאריך בנקודה זו בשם הג"ר שלמה וולבה זצ"ל, שצריך להתבגר כדי לבנות בית.

גיל 22 בהוראה למעשה, הורה החזו"א לינשא קודם גיל עשרים, וכפי שידוע שהורה להגר"ח קנייבסקי שליט"א להינשא מוקדם. אולם היו מקרים שהחזו"א 'היקל' והורה להתאחר, שכל אחד ויחיד לפי ענינו, וכפי שהורה להגר"נ קרליץ שליט"א לינשא אשה בגיל 22. טעם הדבר הסביר הגר"נ קרליץ, כנראה סבר החזו"א, שאצל הגר"ח קנייבסקי הלימוד קודם החתונה ואחר החתונה יהיה אותו דבר! וכן מורה הגר"נ קרליץ לינשא אשה בגיל 22, ואפשר להתחיל לשמוע הצעות בגיל 21 אך לא קודם.

מספר הג"ר ישר משה דדש שליט"א; בדידי הוה עובדא, בבחרותי למדתי בישיבת חברון המעטירה, כשהתבגרתי נכנסתי לחזו"א לשאול בעצתו האם להיכנס לשידוכים? החזו"א שאל אותי האם אני שקוע בלימוד, כך גם בירר עלי אצל המשגיח על השקידה והיראת שמים, כשנוכח לדעת שאני 'עושה שטייגען', אמר לי החזו"א שאני יכול להמשיך ללמוד עד גיל 24-25.

גיל 23 24 יש הוראה מהסבא מקלם זצ"ל, וכן הורה המשגיח דפונביז' הגה"צ רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל, שלא לשמוע שידוכים לפני גיל 23 (ויש אומרים בשם רבי יחזקאל בגיל 24). שכן השקוע בלימוד התורה ואין יצרו טורדו, ראוי שיאחר את נישואיו ככל שהדבר מותר על פי הלכה.

מסופר, כי פעם שאל רבי יחזקאל לוונשטיין בחור מהישיבה שהתארס מוקדם מדוע עשה כן, השיב לו הבחור אני חושש שמא יהיו הרהורים, הגיב המשגיח בחריפות, אם אתה חושב שאחרי החתונה אין הרהורים, אתה טועה! ראשי ישיבת פוניבז' דאז; הג"ר שמואל רוזובסקי זצ"ל, והגראמ"מ שך זצ"ל, הצטרפו להוראת המשגיח רבי יחזקאל, שלא להתארס קודם גיל 23-24, בתנאי שהבחור שקוע בלימוד. לאחר פטירת המשגיח הורה הרב שך לא לפני 22. ומדגיש הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (עלינו לשבח, ארחות הבית) את מתק לשונו של הרב שך, שכל זה רק בבחור שהולך לישון עם קושיא של הקצות, ומתעורר עם התירוצ של הנתיבות (פ.ז).

עד 24 25 חשוב לציין לדברי החפץ חיים (ספר המצוות הקצר מצוה מג) שעד גיל 25 שנה, אפשר להתעכב כדי ללמוד תורה, אבל לאחר מכן חייב לישא אשה אפילו אם תהיה לו טרדת פרנסה. יסוד הדבר מופיע במהריק"ש הובא בפתחי תשובה (אבהע"ז סימן א ס"ק ה), שאם רוצה לישא ומתעכב עד שימצא זיווג נאה או סיבה אחרת, לא כופין אותו. ומכל מקום אין להתאחר מפני סיבה שחוץ מגופו אלא עד עשרים וארבע (וציין לגמ' קידושין דף ל).

להזדרז לדעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק ג קעג), מותר להתאחר לצורך לימוד, אך עדיף להזדרז להינשא מיד. וגיל כ"ה שכתב החפץ חיים הוא הכי מאוחר, ועדיף להקדים, כפי שעורר החפץ חיים בעצמו בסוף ספרו מחנה ישראל שמצוה לינשא מוקדם.

לפי טבעו לדעת הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, בחור שרוצה להינשא בגיל י"ח אין אדם בעולם שרשאי למונעו מקיום עיקר הדין לינשא בזמן, מאידך אם הבחור מעוניין להמשיך ללמוד ברצינות יכול להשתהות עד גיל 23. והביע את מורת רוחו על הישיבות שמסלקים מהישיבה בחור שמתארס מוקדם. ואמר, בשלמא בחור שרוצה ללמוד, לא כופין אותו לינשא קודם כ', אבל בחור שרוצה להתחתן כיצד מונעים ממנו הדבר? והוסיף שהקשר בין בני הזוג כמה שיותר צעיר זה יותר בנקל.

כך גם דעת הג"ר ירחמיאל גרשון אדלשטיין שליט"א, שאי אפשר לקבוע בזה מסמרות, אלא 'כל אחד לפי טבעו', אם הבחור 'עושה שטייגען' עדיף שימשיך ללמוד. ואם רואים שעדיף לבחור להינשא, שיתחיל לשמוע הצעות.

מעשה שהיה בבחור מופלג בתורה, שהגיעו הוריו לרבי גרשון ושאלתם בפייהם; יש כעת על הפרק הצעה מצוינת עם 'סידור מלא', אולם הבחור טוען שעדיין אינו רוצה לשמוע, כי רוצה ללמוד ו'לעשות שטייגען', מה לעשות? קרא רבי גרשון לבחור ושאלו מדוע מסרב, ענה אני רוצה ללמוד, השיב לו רבי גרשון - גם אחרי החתונה אפשר ללמוד!

הערות מבני החבורה

4. שלח תשלח את החתן...

חקירה: הנוהל בכמה ישיבות קדושות, שראשי הישיבה מתנים את קבלת הבחור לישיבה, בהתחייבות שלא לשמוע שידוכים ולא להתארס לפני גיל מסוים (שילמד בישיבה לפחות 5-6 שנים), ואם יתארס קודם זמנו יישלח לאלתר מהישיבה, וראשי הישיבה ותלמידיה לא ישתתפו בשמחתו, ויש לחקור האם מצד הדין ההתנאה מחייבת או לא?

מחלוקת: זה ברור שלפי דעת החפץ חיים וסיעתו, שמותר להשתהות לצורך לימוד התורה עד גיל כ"ה ודאי שההתחייבות חלה, שאין זה 'מתנה על מה שכתוב בתורה'. אולם הנדון הוא לדעת החזו"א וסיעתו שאסור להשתהות אחרי גיל כ' לצורך לימוד התורה, אולי ההתחייבות לא חלה

מדין 'מתנה על מה שכתוב בתורה'. וכפי שמסופר בספר **מעשה איש** (חלק א עמוד רצ) ששאל אחד מגדולי המשגיחים את החזו"א, לגבי ישיבה חדשה לבחורים מצויינים שהחתימו את הבחורים לפני כניסתם לישיבה שלא יתעסקו בשידוכים עד גיל כ"ד, והשיב החזו"א שהבחורים רשאים לחתום, אבל יכולים גם שלא לקיים את מה שחותמים, כי הוי 'מתנה על מה שכתוב בתורה'. וכך אומרים בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א, שבחור שהתחייב לא לשמוע שידוכים אינו מחויב לקיימו, מדין 'מתנה על מה שכתוב בתורה - תנאו בטל'!

עדיין יש לפקפק, באופן שהראש ישיבה סובר שמותר להשתהות, וממילא אין זה 'מתנה על מה שכתוב בתורה', והבחור סובר שאסור להשתהות וממילא יש בזה 'מתנה על מה שכתוב בתורה', האם הולכים לפי הראש ישיבה או לפי הבחור.

דבר שבממון: מצד נוסף דן הגר"ר צבי ובר שליט"א, שהשהות בישיבה הוא 'דיני ממונות' (פנימיה אוכל ועוד), ודינו כ'מתנה בדבר שבממון' שתנאו קיים. [יש קצת הבדל; כי בתנאי שאין לאשתו עליו שאר וכסות, התנאי על גוף הממון. אבל בישיבה מגביל את הזכות בממון, בתנאי שימנע מקיום מצות נישואין].

אינו עוקר: ובאמת עדיף יותר מ'דבר שבממון', שהרי הוא כנותן מתנה לחבירו, בתנאי שיחלל שבת, שאם לא חילל שבת חייב להשיב את המתנה, ואם אינו מחזיר הוא גנב שלוקח ממון חבירו בלי רשות, ואינו דומה ל'מתנה על מה שכתוב בתורה'.

ומפורש כן בגמ' (גיטין דף פד:), ברמב"ם (אישות ו, י), ובשו"ע (אבהע"ז לח ה), שדין 'מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל', נאמר רק באופן שעוקר בודאי דין תורה, כגון שקידשה על מנת שאין לך עלי עונה, ולכן תנאי בטל ומעשה קיים. אבל גירסה בתנאי שתאכל בשר חזיר, שאינו עוקר בודאי דין תורה, שיכולה לא לאכול ולא להתגרש, ולכן אם לא קיימה את התנאי, התנאי קיים ומעשה בטל.

דברי החזו"א אינם סותרים לסברות אלו, כי החזו"א רק אמר שהבחור לא חייב לקיים את התנאי, אבל מאידך הראש ישיבה רשאי להתנות את ההנאה מממון הישיבה. כמובן שצריך להתחשב גם בנדון הוותיק, האם ראש ישיבה יש לו דין 'בעלים' על הישיבה, ולכל הפחות לא גרע מ'גזבר' או 'גבאי צדקה' שיש לו סמכויות החלטה.

דחיה: הראש ישיבה אינו דורש מהתלמיד 'לבטל' מצוה, כי אם 'לדחות' את קיום המצוה, ויתכן שדחית מצוה, אינו נחשב 'מתנה על מה שכתוב בתורה'.

ומצינו מחלוקת כעין זה בדברי הקדמונים, לגבי נשבע לבטל את המצוה; דעת הרשב"א (שו"ת חלק ד סימן צא) שהנשבע לא לישא אשה עד זמן ידוע, חל השבועה, ואינו כנשבע לבטל את המצוה שהשבועה בטילה, מדין 'מושבע ועומד מהר סיני'. ונחלק עליו המהר"ט (חלק ב יורה דעה סימן מז) שאם הוא בן כ' אין השבועה חלה, כדין שבועה לבטל את המצוה. ומוכיח כדבריו מלשון הרמב"ם (הלכות אישות פרק טו) ואימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן שבע עשרה. וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה.

סמכות: יש שהעירו, שהנדון טעות מיסודו, ובאמת אין זה מגדרי דיני התנאים, ואין קשר בין התנאי לנדון של 'מתנה על מה שכתוב בתורה', אלא לראש ישיבה יש סמכות (הלכתית, משפטית, חוקית, מוסרית, ניהולית) להוציא את התלמיד בכל שלב, ואין שום בעיה להודיע לבחור ברגע שהתארכ שאין מקומו בישיבה, הצוות אינו מחויב לסדר קידושין למי שאינו תלמיד בישיבה, והבחורים לא קשורים לאירוע החתונה והשבע ברכות לבחור שאינו תלמיד מן המניין (א.ו.).

בשעת קבלת התלמיד לישיבה, הראש ישיבה מודיע לו שברגע שהוא מתארכ לפני הזמן המוסכם 'יעוף מהישיבה', [זה רק 'מכאן ולהבא' ולא 'למפרע', ואין חשש גזל, על כל השנים שהבחור נהנה מממון הישיבה, כי אם כן הישיבה צריכה להחזיר את ה'שכר לימוד' של כל השנים].

אחרים הגיבו, אדרבה איפכא מסתברא, אין סמכות לראש ישיבה לחייב את תלמידי הישיבה לעבור על חיוב מצוה דאורייתא, ואין כאן גזל ולא תנאי בדבר שבממון, כי הישיבה נתייסדה לעשות

רצון ד', ואי אפשר להשתמש בממון הישיבה כדי לחייב את הבחור לעשות הפוך מהדין. ולכן רשאי התלמיד לעשות הפוך מהוראה זו.

סיכום הגיליון:

5. דינים העולים

גיל י"ב וי"ג: אסור להשיא בנו פחות מבן י"ג שנה. מצוה מדרבנן להינשא מגיל י"ג לזכר ומגיל י"ב לנקבה, בפועל אין נושאים קודם י"ח שהשתנו הטבעים ונחלשו הדורות ואין ראויים עדיין להוליד.

גיל י"ח: הגיע לגיל שמונה עשרה, חייב לישא אשה ולקיים פריה ורביה. פירוש - בן י"ז ויום אחד, ויש אומרים - בן י"ח ויום אחד.

גיל כ': המתאחר להינשא לאחר כ' שנה, עליו נאמר 'תיפח עצמותיו'. מי שאינו רוצה להנשא אחרי גיל כ' כופין אותו. אם רוצה לינשא אך מחכה למצוא משהו מתאים או סיבה אחרת, אין כופין עד גיל כ"ד.

גיל כ"ד: יש המאריכים את הזמן, עד גיל כ"ד שנה. והזמן המאוחר ביותר הוא בגיל כ"ה שנה. **נפשו חשקה בתורה:** לצורך עסק התורה מצינו שני היתרים. לא לשאת אשה כל החיים כבן עזאי שלא נשא אשה כל ימיו, וזה לא שייך כיום. עוד מצינו דחיה לזמן שזה כן שייך היום. ומותר לאחר את הנישואין בכמה שנים לצורך לימוד התורה והוא שאין יצרו מתגבר עליו ואין לו הרהורים רעים. זמן הדחיה המותרת, לדעת החזו"א מגיל י"ז עד גיל כ', לדעת החפץ חיים מגיל י"ז עד גיל כ"ה. **מנהג ישראל:** קהילות החסידים הירושלמים הספרדים וחלק מהליטאים, נישאים קודם גיל כ'. מאידך המנהג הרווח ברוב עולם הישיבות הליטאי, להינשא מעל גיל כ', ומצינו בגדולי ישראל דעות לכאן ולכאן.

תנאי: לשיטות שחייבים להינשא לפני גיל כ', יתכן שתנאי ההתחייבות של הבחור לינשא מאוחר, הוא בגדר 'מתנה על מה שכתוב בתורה', ומכל מקום יש לדון שזכות ראש הישיבה לסלקו והוי דבר שבממון שתנאו קיים. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הודעה:

ניתן לקבל את העלון כל שבוע במייל, להצטרפות יש לשלוח בקשה במייל: 5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא;

תחפושת בפורים – ענינא דיומא

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'. וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הופיע:

ניתן להשיג אוגרן
גיליונות 'עומק הפשט'
(1-135)
המחיר 30 ₪